

Streszczenie

Architektura w Gdańsku w latach 1793–1862

Przedmiotem rozprawy jest historia gdańskiej architektury w okresie od II rozbioru Polski w 1793 roku i przejścia pod panowanie pruskie do roku 1862, w którym na urząd nadburmistrza Gdańska wybrany został Leopold von Winter (1823–1893). Okres ten stanowi burzliwy etap w dziejach miasta. Po włączeniu w granice państwa Hohenzollernów Gdańsk stał się biernym uczestnikiem rozgrywek politycznych doby napoleońskiej, by ostatecznie powrócić w granice monarchii. Fatalna kondycja gospodarcza w jakiej pozostawił Gdańsk epizod Wolnego Miasta, a także nadany mu status twierdzy zdeterminowały jego dalsze losy i stworzyły specyficzne warunki dla lokalnej sceny architektonicznej.

Pierwszy okres pruski (1793–1807) to czas ożywienia budowlanego. Wtedy powstały najbardziej reprezentacyjne domy i dwory, a w wyniku efektywnych działań grup mieszczan doszło do powstania m.in. nowego gmachu teatru. Okres Wolnego Miasta (1807–1815), ze względu na załamanie ekonomiczne, a także silną koncentrację władz na militarnej funkcji ośrodka nie przyniósł poważniejszych osiągnięć w zakresie budownictwa. Skutki tego etapu odczuwane były przez kolejne dekady w tzw. drugim okresie pruskim (1815–1862). Czas ten upłynął pod znakiem odbudowy z wojennych zniszczeń, rozwoju infrastruktury wojskowej, a także prób przywrócenia równowagi gospodarczej miasta. Inicjatywy prywatne, poza budownictwem mieszkalnym, koncentrowały się wówczas głównie na obiektach sakralnych. Pewien wpływ na ruch budowlany w mieście miało wdrożenie szeroko zakrojonych reform pruskiej administracji autorstwa Heinricha Friedricha Karla vom und zum Steina (1757–1831) i Karla Augusta von Hardenberga (1750–1822). Istotne symptomy poprawy sytuacji miasta pojawiły się dopiero około połowy wieku i miały związek z postępującą modernizacją, będąc już zwiastunami kolejnej epoki w jego dziejach.

Polityka władz pruskich, podobnie jak i francuskiego protektora, charakteryzowała się brakiem większego zainteresowania dla działań mogących się przyczynić do rozwoju Gdańska. Bazowanie na starej infrastrukturze, skupienie się na militarnej funkcji miasta, a co za tym idzie brak planów rozbudowy czy przekształceń urbanistycznych, pozbawiły w tym czasie Gdańsk szans na zmianę statusu prowincjonalnego, garnizonowego miasta średniej wielkości.

Mimo trudnych warunków rozwoju, Gdańsk w pierwszej połowie XIX wieku przechodził podobne przemiany, co inne miasta europejskie. Powoli rosła liczba

mieszkańców, pojawiły się symptomy ożywienia handlu i zaczątki przemysłu. Wraz z połową stulecia miasto uzyskało połączenie kolejowe z większymi ośrodkami, a także wzbogaciło się o nową sieć gazowniczą. Poprawa sytuacji miasta zaowocowała nowymi inwestycjami, zarówno w postaci gmachów rządowych, jak i budowli prywatnych. Ze względu na scentralizowany system administrowania sprawami budownictwa, w Gdańsku powstawały obiekty jednolite pod względem stylowym z innymi częściami monarchii, a lokalny pejzaż architektoniczny wzbogacił się o realizacje będące projektami najważniejszych ówczesnych pruskich architektów.